

► De onderbelichte Zutphense jaren van verzetsheld Joop Westerweel

‘Ik woon nu in de streek waar mijn vader werd gevormd’

De Westerweelgroep redde in de Tweede Wereldoorlog circa 270 joden door hen te helpen bij hun vlucht, om zo deportatie naar een van de concentratiekampen te voorkomen. De groep werd vernoemd naar Joop Westerweel. De kiem voor zijn geweldloze verzetswerk werd gelegd in Zutphen, waar hij tot zijn 21ste woonde.

Gert Kramer
Zutphen

Joop Westerweel was een onderwijzer en pacifistische christen-anarchist, die zich vanaf de zomer van 1942 vanuit Rotterdam samen met zijn vrouw Willy en hun joodse en niet-joodse vrienden met gevaar voor eigen leven inzette om anderen te redden.

In Amsterdam werd als eerbetoon een school vernoemd naar de in Zutphen geboren en getogen verzetsheld: de Joop Westerweelschool. Bovendien is er onder andere een boom voor Joop én zijn vrouw Willy geplant bij het herinneringscentrum Yad Vashem in Israël vlak naast de boom voor verzetsheld Oscar Schindler en kregen zij in 1964 de Yad Vashem-medaille. Dat is een onderscheiding voor niet-Joden die tijdens de oorlog hun leven riskeerden door Joden te helpen.

Joop Westerweel werd in maart 1944 opgepakt door de Duitsers en op 11 augustus van dat jaar gefusileerd in Kamp Vught. Zijn echtgenote Willy - die nog vóór haar man werd opgepakt - werd bij de ontruiming van dat kamp doorgestuurd naar concentratiekamp Ravensbrück. Zij overleefde de beproevingen aldaar ternauwernood en kwam - fysiek en geestelijk zwaarbeschadigd - terug naar Nederland. Willy Westerweel herstelde en overleed in 1999, op 90-jarige leeftijd.

Wars van heldenverering

Zutphen heeft nog geen tastbare herinnering aan de heldendaden van de Westerweels. En dat zou wel gepast zijn, vindt Warnsvelder Bart Westerweel (80), zoon van Joop en Willy. „Ik wil daar alleen niet de initiator van zijn. Onze familie is wars van heldenverering. Mijn moeder gebruikte nooit het woord held. Want dan plaats je iemand op een voetstuk terwijl mijn vader en moeder het vanzelfsprekend vonden om mensen te helpen.”

De Zutphense jaren van uw vader zijn tot dusverre onderbelicht gebleven. Hoe belangrijk was die periode voor hem?

Bart Westerweel: „Die jaren waren van eminent belang. Die hebben hem gevormd. Mijn vader groeide op aan de Oudewand. Daar had mijn opa een drukkerij, waar het blad werd gedrukt van de *Vergadering der Gelovigen*, een kleine, hechte protestantse groepering. Die groep was enerzijds zachtmoedig en menslievend, maar hanteerde ook strikte leefregels. De zondag was bijvoorbeeld dé rustdag.”

„Hoewel mijn vader veel respect had

► Bart Westerweel voor de voormalige Zutphense school waar zijn vader zijn onderwijs-carrière begon. In het gebouw is nu de Barbaros Moskee gevestigd. FOTO ARJAN GOEDENK

voor de levenshouding van zijn ouders, kwam hij in verzet tegen die leefregels, vooral waar het van bovenaf opgelegde dwang betrof. Hij vond een gelijkgestemde geest in de persoon van de bekende vrijzinnige predikant Henri van den Bergh van Eysinga. Die stond bekend als de ‘rode dominee’ en predikte vaak in een stampvolle Zutphense Walburgkerk.”

„Van den Bergh van Eysinga vond: iedereen is gelijk, ieder mens moet zich vrij kunnen ontplooiën maar ook verantwoordelijkheid nemen voor anderen. Mensen helpen die dat nodig hebben. Mijn vader werd bevriend met de dominee. Hij laafde zich aan diens woorden en ideeën. Zo werd hij in Zutphen gevormd tot de man die hij zou worden.”

„In 1922 vertrok mijn vader als onderwijzer naar voormalig Nederlands-Indië, waar hij de eerste principiële dienstweigeraar werd. Hij werd ontslagen en teruggestuurd naar Nederland, waar hij in tijdschriften fel van leer trok tegen de slechte behandeling door de Nederlandse overheid van de Javaanse bevolking. Uiteindelijk werd hij in 1940 hoofd van een Montessorischool in Rotterdam. Daar begon hij met mijn moeder Willy en hun vrienden aan het geweldloze verzetswerk om Joden te redden.”

„Mijn ouders gaven in de jaren dertig al les, op De Werkplaats in Bilthoven. Een experimentele, zeer progressieve school, waar elk kind op waarde werd geschat. Mijn vader begon zijn on-

derwijs-carrière begin jaren twintig van de vorige eeuw in een school in Zutphen, in het gebouw waarin nu de Barbaros Moskee is gevestigd.”

U was 2 jaar toen uw vader stierf en uw moeder zwaarbeschadigd terugkwam uit Ravensbrück. Wat voor uitwerking had dat op het gezin?

„Mijn moeder ‘harkte haar kinderen weer bij elkaar’, na een herstelperiode in Zweden. Omdat wij tijdelijk geen ouders hadden, werden mijn twee zussen, mijn broer en ik elders ondergebracht in Nederland. Toen mijn moeder terugkwam, woonden we eerst in Bilthoven waar ze weer ging lesgeven. Maar daar werd mijn moeder té veel herinnerd aan het verleden en dat trok ze niet. Toen is ze op doktersadvies met ons verhuisd naar Warnsveld. Daar hebben we van 1948 tot 1953 in huize ‘t Oye gewoond. Daar is mijn moeder stukje bij beetje hersteld.”

Sinds wanneer woont u weer in Warnsveld?

„Sinds 2015. Daarvoor woonde ik - na mijn pensionering - zes jaar in Zutphen, waarheen ik verhuisde vanuit de omgeving Woerden. Daarmee is de cirkel een beetje rond, ik woon nu in de streek waar mijn vader werd gevormd. Ik kom nog regelmatig in het westen. Vaak voor gesprekken met de leerlingen, op de Joop Wes-

▲ Joop en Willy Westerweel, met hun kinderen Leo (links) en Ruth. Bart was nog niet geboren. FOTO ARCHIEF FAMILIE WESTERWEEEL

“**Mijn vader kwam in verzet tegen leefregels, vooral tegen van bovenaf opgelegde dwang**

– Bart Westerweel

terweelschool in Amsterdam. Ik moet me telkens weer vermannen voor zo’n lezing. Dan komen bij mij veel emoties los. Maar het loont steeds weer de moeite, als je ziet welke mooie en pure gesprekken er ontstaan met de schoolkinderen.”

Moet er in Zutphen een herinnering aan uw ouders komen en zo ja, op welke manier?

„Daar sta ik een beetje dubbel in. Zoiets zou gepast zijn, gezien het belang van de Zutphense periode voor de ontwikkeling van mijn vader. Maar ik voel mij niet geroepen om zoiets te initiëren. Want, zoals gezegd, heldenverering zit niet in onze genen.”

„Als iemand anders zich geroepen voelt om iets dergelijks voor elkaar te krijgen, wil ik zo’n initiatief wel ondersteunen. Ik denk dat het mooi zou zijn om een Zutphense school te vernoemen naar mijn vader of ouders. Zij waren immers bevlogen onderwijzers. Zoiets zou het verleden op een levende manier verbinden met de opgroeiende generatie van nu.”

■ De Zutphense Ariane Greep en haar partner Bas Steman maakten een documentaire over Joop en Willy Westerweel: *Wie één leven redt, redt de hele wereld*. Die is te zien op de site van Omroep Gelderland.